

Ш79

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
М. П. ДРАГОМАНОВА

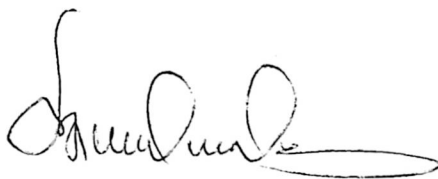
ШОВКОВИЙ В'ЯЧЕСЛАВ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 811.14'02:37.02

МЕТОДИЧНА СИСТЕМА
НАВЧАННЯ ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ МОВИ
МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ НА ЗАСАДАХ ГЕРМЕНЕВТИЧНОГО
ПІДХОДУ

13.00.02 – теорія та методика навчання (класичні мови)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

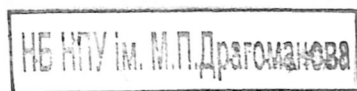

Київ – 2011

НБ НПУ

100068538

7648

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі загального мовознавства та класичної філології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Науковий консультант:

доктор педагогічних наук, професор

Паламар Лариса Максимівна,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри української філології для неспеціальних факультетів.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор

Бігич Оксана Борисівна,

Київський національний лінгвістичний університет, професор кафедри методики викладання іноземних мов;

доктор педагогічних наук, професор

Семенов Олена Миколаївна,

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, старший науковий співробітник відділу теорії та історії педагогічної майстерності;

доктор філологічних наук, професор

Сенів Михайло Григорович,

Донецький національний університет, професор кафедри світової літератури та класичної філології.

Захист відбудеться 24 травня 2011 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.07 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розіслано 22 квітня 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук, доцент

Л. В. Кравець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В останні роки в суспільстві значно зросла зацікавленість давньогрецькою мовою і культурою. За часи незалежності України з'явилися осередки підготовки фахівців з давньоелліністики в Києві, Харкові, Донецьку. Однак, як засвідчив аналіз теоретичних джерел з методики викладання класичних мов, упродовж останніх ста років не з'являлися фундаментальні праці з проблем навчання давньогрецької мови українською чи російською мовою.

Розвиток методики навчання класичних мов інтенсивно відбувався в ХІХ – на поч. ХХ ст., про що свідчать теоретичні праці А. Адольфа, І. Алешинцева, І. Андреевського, М. Бреалья, С. Гінтовта, П. Дегтвейлера, І. Дрбоглава, Ю. Ротерфукса, О. Семенова, К. Яновського, підручники та навчальні посібники М. Григоревського, І. Нідерле, Б. Ординського, О. Соколова, Е. Чорного, Ph. Buttman, A. Gottschick, E. Koch, K. Krühger, R. Kühner, G. Meyer, A. Scheindler та інших. На сучасному етапі методика навчання давньогрецької мови представлена у підручниках та навчальних посібниках Л. Доровських, Л. Звонської, Ч. Козаржевського, М. Слав'ятинської, С. Соболевського.

Аналіз окреслених наукових та навчально-методичних праць засвідчує, що в теорії та практиці навчання класичних мов набуто чималий досвід:

- визначено цілі та зміст навчання класичних мов (М. Бреаль, П. Дегтвейлер, Л. Звонська, Н. Кацман, Ю. Кулаковський, С. Максимова, В. Нікольський);
- здійснено відбір граматичного, соціокультурного та лексико-фразеологічного матеріалу для навчання, який структуровано у велику кількість вправ, спрямованих на формування мовленнєвої компетенції в читанні, перекладацької, мовної та соціокультурної компетенції учнів та студентів, відібрано речення та тексти, які знайомлять їх з античною культурою (М. Григоревський, Л. Доровських, Л. Звонська, Ч. Козаржевський, Я. Мор, І. Нідерле, Б. Ординський, М. Слав'ятинська, С. Соболевський, О. Соколов, Е. Чорний, Ph. Buttman, A. Gottschick, K. Klement, E. Koch, K. Krühger, R. Kühner, E. Longueville, H. Menge, G. Meyer);
- описано методи, прийоми, принципи та форми організації навчання класичних мов (М. Бреаль, С. Гінтовт, П. Дегтвейлер, І. Дрбоглав, Н. Кацман, Ю. Кулаковський, С. Максимова, В. Нікольський, П. Первов, J. Rothfuchs, Ф. Екштейн);
- вироблено тенденцію єдності трьох компонентів у навчанні класичних мов – читацько-перекладацького, соціокультурного та мовно-теоретичного з рецептивною домінантою (М. Григоревський, Л. Звонська, Ч. Козаржевський, М. Слав'ятинська, Ph. Buttman);
- сформовано граматиксентричність у навчанні класичних мов (М. Григоревський, Л. Доровських, Л. Звонська, Ч. Козаржевський,

М. Слав'ятинська, С. Соболевський, Ph. Buttman, K. Klemen, E. Koch, K. Krühger, R. Kühner, E. Longueville, H. Menge, G. Meyer).

Проте названі праці не відповідають повною мірою сучасним потребам суспільства, основним цілям та змісту навчання давньогрецької мови у вищих навчальних закладах. Немає теоретичного обґрунтування методичної системи навчання давньогрецької мови, не визначено підхід до навчання давньогрецької мови, який би регулював цільовий, змістовий, мотиваційний, операційний та контролювально-коригувальний компоненти системи навчання давньогрецької мови. Тому актуальність цього дослідження зумовлена такими чинниками:

- зміною суспільних потреб у навчанні давньогрецької мови;
- потребою вироблення цілісної системи навчання давньогрецької мови майбутніх філологів;
- необхідністю залучення до процесу навчання давньогрецької мови новітнього досвіду, набутого в галузі лінгвістики, психолінгвістики, психології, педагогіки та методики навчання сучасних іноземних мов;
- різноманітністю сучасних освітніх технологій, залучення яких потребує процес підготовки майбутніх філологів, та їх недостатнім використанням у навчанні;
- необхідністю визначити цілі та зміст навчання давньогрецької мови майбутніх філологів; внести корективи до навчальних програм та матеріалів, які б відповідали цим цілям та змісту, а також інтересам, мотивам навчання та майбутній професійній діяльності студентів.

Методичною системою навчання давньогрецької мови вважаємо сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих компонентів – цільового, змістового, мотиваційного, операційного та контролювально-коригувального – які спрямовані на досягнення головного завдання – навчання мови. Давньогрецька мова нині існує тільки у писемній формі, тому навчання давньогрецької мови майбутніх філологів у вищих навчальних закладах передбачає формування мовленнєвої компетенції в читанні, мовної, перекладацької та соціокультурної компетенції. Це вказує на необхідність продовження традиції організації навчального процесу в умовах рецептивного білінгвізму і визначення концептуальною стратегією навчання давньогрецької мови майбутніх філологів *герменевтичний підхід*, який спрямований на формування окреслених компетенцій за допомогою системи спеціальних методичних прийомів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації пов'язана з проблематикою наукової роботи Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (код 02БФ044-01) і затверджена вченою радою Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 9 від 21 квітня 2008 року) та рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації тем наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук (протокол № 9 від 21 грудня 2010 року).

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та практичне розроблення методичної системи навчання давньогрецької мови майбутніх філологів в умовах рецептивного білінгвізму на засадах герменевтичного підходу.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

- визначити онтологічні засади герменевтики як лінгво-філософської та педагогічної категорії;
- виробити концептуальні положення герменевтичного підходу до навчання давньогрецької мови майбутніх філологів;
- окреслити психологічні, психолінгвістичні, педагогічні та методичні основи навчання давньогрецької мови майбутніх філологів на засадах герменевтичного підходу;
- здійснити відбір мовного, мовленнєвого та соціокультурного матеріалу з давньогрецької мови для навчання майбутніх філологів;
- створити структуру процесу навчання давньогрецької мови майбутніх філологів;
- розробити систему методичних прийомів формування мовленнєвої компетенції у читанні, мовної, перекладацької та соціокультурної компетенцій майбутніх філологів в умовах рецептивного білінгвізму;
- експериментально перевірити ефективність методики навчання давньогрецької мови майбутніх філологів на засадах герменевтичного підходу.

Об'єктом дослідження є процес навчання давньогрецької мови майбутніх філологів в університетах України.

Предметом дослідження є зміст і структура навчання давньогрецької мови, методичні прийоми формування мовленнєвої компетенції у читанні, мовної, перекладацької та соціокультурної компетенцій майбутніх філологів в умовах рецептивного білінгвізму на засадах герменевтичного підходу.

Методологічну основу дослідження становлять *адогматична філософська герменевтична концепція*, яка ґрунтується на ідеї плюралізму інтерпретацій, кінцевою метою яких є пошук істинності; *раціоналістична концепція процесу розуміння*, за якою розуміння залежать від індивідуальної організації системи знань, від побудови суб'єктом власної "картини світу", від культурно-історичної інтерсуб'єктивної зумовленості предмета розуміння; *когнітивна теорія навчання мов*, згідно з якою передбачається як розуміння студентами структури мови, так і наступне інтенсивне тренування з метою формування мовленнєвих навичок та вмій.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні, що забезпечити ефективність методичної системи навчання давньогрецької мови майбутніх філологів на засадах герменевтичного підходу можна, якщо:

- навчання давньогрецької мови у дотекстовій фазі здійснювати у чотири етапи з використанням системи методичних прийомів, поданих у певній послідовності, відповідно до етапності формування розумових дій, принципів та методів навчання іноземної мови;

- організовувати навчання давньогрецької мови у текстовій фазі у три етапи (позатекстовий, аналітико-дедуктивний та текстово-аналітичний);

- використовувати диференційовану методику читання автентичних текстів з урахуванням різного ступеню імпліцитності.

Методи дослідження теоретичного рівня: *критичний аналіз теоретичних джерел* для визначення онтологічних засад, змісту навчання, психологічних, психолінгвістичних, дидактичних, методичних передумов навчання давньогрецької мови майбутніх філологів та виявлення актуальних проблем здійснюваного дослідження; метод *моделювання* – для обґрунтування й розроблення методичної системи навчання давньогрецької мови майбутніх філологів в аспекті герменевтичного підходу; емпіричного рівня: *опитування фахівців* з класичної філології: викладачів, випускників та студентів старших курсів спеціальності “класична філологія” з метою виявлення недоліків традиційної методики та підтвердження доцільності організації процесу навчання давньогрецької мови на засадах герменевтичного підходу; *анкетування студентів* — з метою виявлення їхніх інтересів, мотивів навчання; *експериментальне навчання* з метою перевірки ефективності розробленої методичної системи навчання давньогрецької мови на засадах герменевтичного підходу; *статистичні методи* опрацювання даних – для аналізу та інтерпретації результатів експерименту.

Наукова новизна дослідження. Уперше розроблено методичну систему навчання давньогрецької мови майбутніх філологів; розроблено герменевтичний підхід до формування мовленнєвої компетенції в читанні, мовної, перекладацької та соціокультурної компетенцій майбутніх філологів у площині цільового, змістового, мотиваційного компонентів методичної системи, визначено його онтологічні засади. Окреслено психологічні, психолінгвістичні, дидактичні та методичні передумови застосування герменевтичного підходу. Вироблено критерії відбору мовного, мовленнєвого та соціокультурного матеріалу, на основі яких здійснено корекцію змісту навчання давньогрецької мови майбутніх філологів. Розроблено та удосконалено систему методичних прийомів формування мовленнєвої компетенції в читанні, перекладацької, мовної та соціокультурної компетенцій майбутніх філологів в аспекті герменевтичного підходу, визначено об’єкти контролю, критерії та норми оцінки знань, навичок та вмій.

Практичне значення дослідження. На основі одержаних результатів удосконалено та розширено програми з давньогрецької мови, давньогрецької текстології, давньогрецької діалектології; створено методичну систему навчання давньогрецької мови студентів-давньоелліністів на засадах герменевтичного підходу, на основі якої можуть створюватися навчальні

посібники, спрямовані на формування мовленнєвої компетенції в читанні, перекладацької, мовної та соціокультурної компетенцій майбутніх філологів. На основі визначених психологічних, психолінгвістичних, педагогічних засад, методів, методичних принципів та прийомів навчання студентів створена база для застосування герменевтичного підходу до навчання інших іноземних мов в умовах рецептивного білінгвізму (зокрема латинської, старослов'янської, санскриту тощо) та розроблення навчально-методичних матеріалів. Результати дисертаційного дослідження лягли в основу написання навчального посібника “Оригінальні тексти давньогрецьких авторів: хрестоматія з коментарями”, методичних розробок “Методика викладання класичних мов: методичні вказівки до практичних занять з методики викладання класичних мов для студентів спеціальності “класична філологія”, “Методичні вказівки та практичні рекомендації до організації педагогічної практики: методична розробка для студентів магістратури спеціальності “класична філологія”.

Особистий внесок здобувача: із 37 праць, опублікованих за темою дисертації, 36 написані одноосібно. У підручнику, виданому у співавторстві з Л. Л. Звонською, здобувачем розроблено типологію вправ, підбрано тексти для читання, повністю написані заняття 37–78, 84–106, укладено хрестоматію.

Експериментальна база дослідження. Експериментальна робота проводилася протягом 2006-2010 років у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Київському славистичному університеті, Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, Маріупольському державному гуманітарному університеті. На різних етапах в експерименті взяли участь 359 студентів I-IV курсів філологічних факультетів.

Етапи дослідження. Дослідження проводилось упродовж 2004–2010 р.р.

На першому етапі (2004–2006 р.р.) було визначено об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження опрацьовано теоретичні джерела з філософії, педагогіки, психології, лінгвістики, психолінгвістики, лінгводидактики, з'ясовано методологічні засади дослідження, розпочато проведення констатувального експерименту, який передбачав виявлення рівня сформованості мовленнєвої компетенції в читанні, мовної, перекладацької та соціокультурної компетенції майбутніх філологів.

На другому етапі (2006–2008 р.р.) було визначено філософські, психологічні, психолінгвістичні, дидактичні та методичні основи системи навчання давньогрецької мови майбутніх філологів на засадах герменевтичного підходу; напрацьовано підходи та критерії відбору мовного, мовленнєвого та соціокультурного матеріалу, на основі яких було скориговано зміст навчання давньогрецької мови; розроблено структурну модель навчання давньогрецької мови, а також систему методичних прийомів формування мовленнєвої компетенції в читанні, мовної, перекладацької соціокультурної компетенції студентів; розпочато формувальний експеримент, який передбачав визначення методичних передумов забезпечення якісного навчання давньогрецької мови.

На третьому етапі (2008–2010 р.р.) здійснювалася експериментальна перевірка методичної системи навчання давньогрецької мови майбутніх

філологів на засадах герменевтичного підходу, проводився аналіз проміжних і кінцевих результатів експериментальної роботи; одержані результати піддавалися математичній обробці, впроваджувалися в навчальний процес вищих закладів освіти, а також знайшли відображення в удосконалених навчальних програмах, навчальних посібниках, монографії.

Результати дослідження впроваджено у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (акт від 17.12.2010), Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна (акт від 20.12.2010), Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (акт від 17.12.2010), Київському славистичному університеті (акт від 21.12.2010), Маріупольському державному гуманітарному університеті (акт від 18.05.2009).

Апробація результатів дослідження. Основні результати роботи оприлюднено на наукових семінарах та конференціях: Міжнародна науково-практична конференція "Актуальні питання перекладознавства і навчання перекладу" (Київ, 2006), Міжнародна наукова конференція "Національна культура у парадигмах семіотики, мовознавства, літературознавства, фольклористики" (Київ, 2007), II Міжнародна науково-практична конференція "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: моніторинг якості освіти" (Київ, 2007), III Международная научная конференция "Дни науки – 2007" (Дніпропетровськ, 2007), XII Міжнародна науково-практична конференція "Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки" (Харків, 2008), Міжнародна наукова конференція до 120-річчя від дня народження академіка М. Я. Калиновича "Рецепція наукової спадщини академіка М. Я. Калиновича в сучасній філології" (Київ, 2009), XIV Міжнародна науково-практична конференція "Викладання мов у вищих навчальних закладах на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки" (Харків, 2010), Міжнародна науково-практична конференція "Інновації у вищій освіті: проблеми та перспективи" (Кременець, 2010), IV Міжнародна науково-практична конференція "Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість" (Острог, 2010), Международная научно-практическая конференция «Диалог субъектов учебно-воспитательного процесса как средство развития одаренной молодежи» (Винница, 2010), Всеукраїнська наукова конференція за участю молодих учених "Світлоглядні горизонти філології: традиції та сучасність" (Київ, 2007), Всеукраїнська науково-методична конференція "Професійна підготовка вчителів в умовах впровадження кредитно-модульної системи" (Київ, 2007), Всеукраїнська науково-практична конференція "Вища школа України в умовах глобалізації та інтеграції" (Черкаси, 2008), Всеукраїнська наукова конференція за участю молодих учених "Етнічні виміри універсуму: мова, література, культура" (Київ, 2010), Наукові читання "Класичні та сучасні мови у вимірах теоретичної та прикладної лінгвістики", присвячені 80-річчю доктора філологічних наук, професора Фіонілли Олексіївни Нікітіної (Київ, 2009).

Публікації. Результати дисертації опубліковано в 37 працях, з них: 1 монографія (одноосібна), 1 підручник (у співавторстві), 2 навчальні посібники,

33 статті у наукових журналах і збірниках наукових праць, з них 23 у фахових виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 604 сторінки. Основний текст дисертації викладено на 404 сторінках, список використаних джерел – на 44 і додатки – на 152 сторінках. Список використаних джерел налічує 448 найменувань, у тому числі 95 іноземними мовами. Дисертацію ілюстровано 6 рисунками і 15 таблицями.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження обраної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, розкривається наукова новизна та практичне значення, особистий внесок здобувача, висновки про впровадження й апробацію результатів дослідження.

У першому розділі **“Педагогічна герменевтика в парадигмі навчання давньогрецької мови”**, який складається з чотирьох підрозділів, досліджено онтологічні засади педагогічної та лінгвістичної герменевтики в контексті сучасної філософської герменевтичної теорії; особливості процесу розуміння як гносео-філософської категорії; окреслено склад професійних компетенцій студентів спеціальності **“класичні мови”**; вироблено концептуальні положення герменевтичного підходу до навчання давньогрецької мови майбутніх філологів.

Аналіз теоретичних праць з історії герменевтики дав можливість визначити, що в герменевтичній філософській парадигмі сформувалося два напрями: догматична герменевтика та адогматична герменевтика. Догматична герменевтика (*есенціалістська*) – практика закритого тлумачення – передбачає існування єдиного значення тексту, незалежного від інтерпретатора, чії зусилля з інтерпретації мають на меті віднайти це єдиноправильне значення. Адогматична герменевтика (*герменевтичний семіозис*) – практика відкритого тлумачення, яка заперечує однобічне, схематичне мислення і не зупиняється навіть перед такою інтерпретацією, що веде до негарантованого тлумачення. Вона передбачає безкінечний пошук значень: жодна інтерпретація не є остаточною і зміст залишається невіднайденим.

“Лейтмотивом” герменевтики є інтерпретація та розуміння дійсності.

На основі праць Н. Автономової, Л. Архипової, І. Берестецької, П. Рикера, Г. Рузавіна було встановлено, що інтерпретація є універсальною властивістю людської діяльності, укоріненою через нагальну потребу інтенціональної свідомості у сприйнятті й смислотворенні; складним інтелектуальним процесом, комплексною формою аналізу, що являє собою взаємодію смислового змісту тексту із соціокультурним контекстом. Інтерпретацію нині прийнято розглядати в особистісному аспекті: інтерпретація завжди зумовлена індивідуальними характеристиками інтерпретатора та соціокультурним

контекстом, вона не є чистою, а здійснюється з позицій почуттів, мислення, волі, віри, досвіду, знань про об'єктивну реальність суб'єкта інтерпретації.

У сучасній психології (А. Залевська, В. Дем'янков, А. Коваленко, Н. Чепелева, Дж.Блейхер, М.Фінцер, Дж.Вольфа та ін.) вироблено раціоналістичну концепцію розуміння, згідно з якою воно залежить від рівня знань та попереднього досвіду суб'єкта пізнання. Розуміння висловлення, тобто процес декодування мовної інформації, що надходить, починається зі сприйняття зовнішньої розгорнутої мови, переходить у розуміння загального значення висловлення, а далі – і в розуміння підтексту цього висловлення.

Беручи за основу загальновизнану в сучасній психологічній науці думку про те, що повнота, точність, якість розуміння повністю залежить від попереднього досвіду суб'єкта пізнання, було визначено основні лінгвальні й екстралінгвальні чинники, які створюють передумови для розуміння тексту.

Серед лінгвальних чинників виділяємо такі: фонетичні та графічні знання і навички, лексичні й граматичні знання та рецептивні навички; правильне розуміння анафоричних, дейктичних, каузальних, локативних, темпоральних, кондиціональних, консесивних та інших зв'язків у тексті; уявлення про специфіку концептуалізації дійсності мовними засобами, про національномовну картину світу; знання лексико-граматичних засобів передавання різних модальних відтінків у тексті; знання фразеологічних одиниць; стилістична диференціація лексичних значень слів; семантика іменних та дієслівних форм. До екстралінгвальних чинників відносимо такі: попередній досвід суб'єкта рецепції, знання про навколишню дійсність, прив'язаність тексту до певних подій, явищ, предметів, ідентифікація дискурсу в певному хронологіко-культурному контексті, контекст, комунікативна ситуація, у яких здійснюється спілкування.

Для визначення компонентів означених компетенцій майбутніх фахівців з класичних мов було проаналізовано програми навчальних дисциплін, освітньо-кваліфікаційні характеристики підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів, проведено співбесіди з викладачами давньогрецької мови, а також узято до уваги методичні системи підготовки фахівців з української, російської та іноземної філології.

Мовлення *са* *компетенція* *у читанні* є основною в системі навчання студентів-давньоелліністів. Спираючись на складники читацької (текстової) компетенції, виділені А. Волосяною, І. Зувою, С. Фоломкіною, на аналіз навчальних програм, за якими здійснюється підготовка фахівців з класичних мов, визначено основні компоненти мовленнєвої компетенції в читанні майбутніх філологів: уміння сприймати речення/абзац як смислове ціле; уміння виділяти в тексті основні елементи, прогнозувати на смисловому рівні; уміння встановлювати смислові зв'язки між словами / реченнями, абзацами та поєднувати їх у відповідні синтагми, абзаци, смислові відрізки; уміння здогадуватися про значення окремих слів, а також ігнорувати незнайомі слова; уміння визначати ідею тексту; уміння давати оцінку викладеним фактам;

уміння інтерпретувати та розуміти фактуальну, підтекстову, емотивну та оцінну інформацію; уміння визначати тему, виділяти головне та другорядне, прогнозувати зміст за заголовком.

Перекладацька компетенція у нашому дослідженні обмежується мікроперекладом, який спрямований на вирішення фонетичних, лексичних, морфологічних та синтаксичних труднощів відтворення тексту іншою мовою і передбачає наявність знань з теорії перекладу, навичок адекватного перекладу слів, словосполучень, граматичних форм, синтаксичних конструкцій, умінь адекватного перекладу прозових та поетичних давньогрецьких текстів різних жанрів (художні, історичні, ораторські, філософські та ін.) архаїчного, класичного, еліністичного періодів зі збереженням та коментуванням їхньої фактуальної, концептуальної, оцінної та емотивної інформації.

Мовна компетенція – опанування фонетики, лексики, морфології, синтаксису, стилістики тексту. Мовна компетенція тісно пов'язана з лінгвістичною – комплексом наукових знань про мову в її комунікативному, функціональному, психолінгвістичному, прагматичному аспектах.

Соціокультурна компетенція містить національно-специфічний, інформативно-тематичний, літературознавчий, мовний компоненти: знання про географічне положення Давньої Греції, природу, клімат, природні багатства; про суспільно-державний устрій, історико-культурний досвід, економіку, здобутки в галузі освіти, культури, особливості побуту, традиції, звичаї; знання релігійно-філософських, світоглядних понять, категорій; матеріальних та духовних цінностей народу; обрядів, повір'їв, ритуалів, звичаїв, еталонів, стереотипів, символів; знання давньогрецьких історичних подій та історичних постатей; знання про специфічні риси національного характеру; духовну культуру; знання про головні міфічні образи, про відображення міфологічних уявлень у мовній картині світу давніх греків; знання історії розвитку давньогрецької літератури, формування й функціонування окремих жанрів та жанрової системи як цілого; знання напрямів і стилів давньогрецької літератури, творчості давньогрецьких письменників; композиційних елементів творів, системи образів; знання особливостей мовної картини світу; невербальних засобів спілкування; ідіоматичних та стилістичних засобів (тропів та фігур); уміння розпізнавати й розуміти соціокультурну інформацію в тексті; уміння співвідносити з мовними одиницями ту саму інформацію, що й носії мови; уміння розуміти основний зміст, головну думку, тему тексту; виділяти в тексті експліцитно виражену соціальну оцінку; вилучати імпліцитно виражену соціальну оцінку; уміння інтерпретаційного характеру – створювати соціокультурний портрет іншомовних народів і країн; інтертекстуальні уміння.

Герменевтичний підхід як стратегія навчання іноземної мови (давньогрецької) передбачає використання системи методичних прийомів формування мовленнєвої компетенції в читанні (умінь читання та інтерпретації автентичних текстів), мовної компетенції (лексичних та

граматичних знань і рецептивних навичок), перекладацької компетенції (навичок адекватного перекладу слів, окремих словоформ, граматичних конструкцій та вмінь адекватного перекладу цілісних речень, фрагментів текстів, цілісних текстів), соціокультурної компетенції (соціокультурних знань та вмінь розпізнавати і розуміти соціокультурну інформацію в тексті).

Герменевтичний підхід до навчання давньогрецької мови майбутніх філологів вважаємо доцільним розглядати в широкому та вузькому розумінні. Герменевтичний підхід у широкому розумінні є цілісною методичною системою формування мовленнєвої компетенції в читанні, мовної, перекладацької та соціокультурної компетенцій майбутніх філологів в умовах рецептивного білінгвізму. Герменевтичний підхід у вузькому розумінні є системою методичних прийомів тлумачення лексичного, граматичного та соціокультурного матеріалу.

У другому розділі “Теоретичні засади герменевтичного підходу до навчання давньогрецької мови”, який складається з чотирьох підрозділів, визначено психологічні, психолінгвістичні, педагогічні та методичні засади герменевтичного підходу.

У процесі критичного аналізу науково-теоретичних праць, анкетувань та педагогічних спостережень було виявлено, що якісне упровадження герменевтичного підходу до навчання давньогрецької мови майбутніх філологів можливе за умови врахування особливостей процесів мислення, пам'яті, мотивації. Реалізація герменевтичного підходу ґрунтується на діяльнісній концепції пам'яті, згідно з якою, пам'ять у пізньому юнацькому віці залежить від місця і ролі виучуваного матеріалу в житті особистості. Крім того, інформація у довготривалій пам'яті зберігається у семантичній формі, тому досягненню тривалого збереження інформації у пам'яті повинне передувати її розуміння.

Спираючись на загальні постулати мнемічних процесів періоду пізньої юності, було визначено психологічні передумови застосування герменевтичного підходу до навчання давньогрецької мови майбутніх філологів. Першою передумовою є відповідність змісту навчального матеріалу інтересам студентів та їхній професійній орієнтації, що сприяє кращому його запам'ятовуванню. Другою передумовою є забезпечення розуміння навчального матеріалу. Третьою передумовою є забезпечення достатньої кількості свідомих повторень навчального матеріалу, які здійснюватимуться у формі вправ і сприятимуть міцності й довготривалості запам'ятовування. Тому впровадження герменевтичного підходу передбачає створення системи вправ та завдань для регулярного відтворення лексем, граем, лінгвокультурем у навчальному процесі. Четвертою передумовою є створення проблемних та пошукових ситуацій, спрямованих на самостійний пошук відповідей на складні завдання, адже ті знання, до яких студент прийшов у процесі самостійного пошуку, запам'ятовуються набагато краще, ніж ті, які

він одержав у готовому вигляді. Це передбачає відбір матеріалу для самостійного опрацювання, створення вправ, завдань, моделювання проблемно-пошукових ситуацій, спрямованих на тлумачення й інтерпретацію навчальної інформації. Адже незавершені дії, ситуації, людина мимоволі набагато краще запам'ятовує, ніж завершені, і ця особливість пам'яті зумовлена тим, що незавершена дія викликає потік сильних негативних емоцій, які за силою впливу потужніші, ніж позитивні. П'ятою передумовою має бути доведення до свідомості студентів потреби у запам'ятовуванні тієї чи іншої інформації, тому що ефект довільної пам'яті залежить від мети запам'ятовування: наскільки довго людина хоче запам'ятати. Шостою передумовою є постійне створення асоціацій під час формування знань – знаходити відповідники слів та граматичних конструкцій у рідній мові та інших іноземних, які відомі студентові, а також об'єктів матеріальної та духовної культури. Сьомою передумовою є створення станів задоволення студентів від здобуття нової інформації, від уміння обгрунтовувати та відстоювати власні думки, від вирішення проблемних завдань.

Герменевтичний підхід ґрунтується на таких характеристиках процесу мислення: розуміння іншомовного тексту — продукт мисленнєвої діяльності людини; розуміти та тлумачити текст людина може за умови наявності достатніх лінгвальних та екстралінгвальних знань, а також читацьких умінь; створювати власний продукт мисленнєвої діяльності людина може лише аналізуючи та синтезуючи раніше здобуті знання. Виявлені особливості пам'яті та мислення вказують на те, що навчання давньогрецької мови повинне здійснюватися на свідомій основі; формуванню рецептивних навичок та умінь має передувати формування теоретичних знань.

Психолінгвістичну основу герменевтичного підходу до навчання давньогрецької мови становлять механізми читання та перекладу. Під час аналізу теоретичних джерел з психолінгвістики було встановлено, що процес читання проходить стадії фізичного сприйняття тексту, обробки лінгвальної та смислової інформації і завершується розумінням тексту. Адекватність розуміння під час читання залежить від лінгвального та екстралінгвального досвіду реципієнта. Потреба у герменевтизації з'являється на третьому етапі технічної стадії перероблення інформації — коли реципієнт починає встановлювати граматичні значення у словах та відношення між ними, адже розуміння тексту починається з розуміння його елементів. Процес перекладу зводиться до двох етапів: визначення змісту вихідного тексту й уявлення його у вигляді системи денотатів та розгортання денотатної системи в текст вихідною мовою. Отже, і читання, і перекладу передуює розуміння, без якого неможливе здійснення означених видів діяльності. Тому потреба у герменевтизації з'являється тоді, коли текст переходить із рівня фізичного сприйняття до інтелектуального осмислення. Розумінню смислу тексту передуює розуміння його мовної сторони, що викликає потребу у постійній герменевтизації і мовного, і мовленнєвого, й екстралінгвального матеріалу.

Адекватність розуміння та перекладу зумовлюється як системою базових знань і вмінь реципієнта, так і подоланням внутрішньомовної та міжмовної інтерференції, яка у процесі оволодіння давньогрецькою мовою виникає на лексичному та граматичному рівні і виявляється у наддиференціації, недодиференціації та реінтерпретації. В основі подолання інтерференції лежить усвідомлення домінантної навички.

Герменевтичний підхід спирається на загальнодидактичні методи і принципи навчання. У результаті аналізу теоретичних джерел з проблем розробки підходів до навчання було визначено, що герменевтичний підхід до навчання давньогрецької мови реалізується на тлі пояснювально-ілюстративного та проблемного видів навчання і функціонує на дидактичних принципах свідомості, системності та послідовності, посиленості, активності учнів, наочності, міцності засвоєння знань, навичок та вмінь, індивідуалізації й диференціації навчання, емоційного навчання, цілісності навчально-виховного процесу, повного засвоєння матеріалу, професійної спрямованості, концентризму. Основними методами-прийомами реалізації герменевтичного підходу є пояснення, розповідь, робота з підручником, робота зі словником, бесіда, ілюстрування – використання натуральної наочності, зображувальної (малюнки, фото-, відеоматеріали) та графічної.

Методичні основи герменевтичного підходу до навчання давньогрецької мови визначаються з позицій когнітивної теорії навчання мов. Навчання давньогрецької мови здійснюється зіставними та перекладними методами на основі принципів диференційованого й інтегрованого навчання мовних аспектів та видів мовленнєвої діяльності, взаємопов'язаного навчання аспектів іноземної мови за домінуючої ролі одного з них, домінуючої ролі вправ та поліфункціональності вправ, урахування рідної мови, функціональності, зв'язку лінгвального та екстралінгвального матеріалу, текстуальної основи, оптимальності семантизації, перекладності, використання елементів репродуктивного мовлення у формуванні рецептивних навичок та вмінь.

У третьому розділі “Зміст та структура навчання давньогрецької мови”, який складається з п'яти підрозділів, визначено теоретичні засади відбору матеріалу для навчання давньогрецької мови майбутніх філологів, подано дібраний лексичний і граматичний матеріал, визначено засоби вираження категорії інформативності; розроблено структуру навчання давньогрецької мови майбутніх філологів.

У процесі критичного аналізу теоретичної літератури з проблем визначення змісту навчання іноземних мов, матеріалів передекспериментального зрізу, а також спостережень за роботою студентів було встановлено: основним підходом до відбору граматичного та лексичного матеріалу є *функціонально-структурний підхід*; до відбору соціокультурного матеріалу є *мовно-культурний підхід*.

Відбір лексики та граматики ґрунтується на невідповідності основних і периферійних значень лексичних та граматичних одиниць: ті одиниці

мовлення, у яких не збігаються центральні й маргінальні значення, потребують герменевтизації. Відбір лексики здійснювався у комплексі з відбором соціокультурної інформації і визначався критеріями *культурної специфічності*, згідно з яким відбору підлягає безеквівалентна лексика, слова, що позначають культурні концепти, лексика з культурною конотацією; *ментальної специфічності*, який спрямований на відбір мовного та мовленнєвого матеріалу, що репрезентує особливості мислення, логіку світобудови та світосприйняття у свідомості носіїв мови; *історико-культурної цінності*, згідно з яким виєченню підлягатимуть такі номени, з якими пов'язані визначні історичні чи культурні події, відомі географічні об'єкти; *частотності та базатозначності*. Відбір фразеологізмів, паремій та ідіом здійснювався на основі критерію *культурної специфічності*: дібрано фразеологізми, паремії та ідіоми, що містять культурно-специфічні поняття та реалії, культурно-специфічні оцінні, емоційні, експресивні і функціонально-стилістичні конотації. Обмежувальними критеріями стали критерій частотності та врахування рідної мови.

Для відбору граматичного матеріалу використати критерії *урахування рідної мови, сполучуваності, семантичної згрупованості, частотності, формалізації, поєднання форми та змісту, інформаційної цінності*. Згідно з цими критеріями навчання підлягають акузативи, генетиви та дативи при дієсловах, які в українській мові керують іншими відмінками; серед прийменникових конструкцій – ті, що виходять поза семантичні поля локалізації та темпоральності, займенникові слова з присвійною, дейктичною та анафоричною семантикою, відносно-часові дієслівні форми. Серед референтів функціонально-семантичного поля модальності герменевтизації потребують засоби вираження сфери ірреального і потенційного (способові форми дієслова), категорії необхідності (граматичні конструкції та форми, що не мають еквівалентів в українській мові або характеризуються полісемантичністю, віддієслівні прикметники, які закінчуються на *τέος*, форми кон'юнктива та оптатива), а також засоби вираження семи наявності / відсутності негативного ставлення, яка передається дієсловами. Герменевтизації повинні підлягати полісемантичні заперечні частки, а також копулятивні та пномастичні заперечення; референти високої, середньої, низької та іронічної ймовірності, а також проблематичної достовірності; форми граматичної категорії стану, яким властива міжмовна та внутрішньомовна становна асиметрія; часові, аспектуальні та модальні значення одиничних дієприкметників, інфінітивів та інфінітивних зворотів.

Спираючись на принципи відбору текстів (*принцип відповідності прагматикону, принцип повноти і систематичності представлення художньої літератури майбутньому читачу, вокабулярно-стилістичний принцип, принцип лінгвокраїнознавчої цінності*) відібрано для читання близько п'ятдесяти автентичних текстів двадцяти шести давньогрецьких авторів. Це твори або фрагменти творів архаїчної та класичної доби, які репрезентують

більшість тогочасних літературних жанрів і діалектів, а також відповідають інтересам і готовності студентів до їх читання та інтерпретації.

Серед текстових категорій заслуговує на увагу категорія інформативності: засоби репрезентації підкатегорій фактуальності (екстралінгвальні знання), концептуальності (соціокультурна інформація, безеквівалентна лексика, слова, що позначають культурні концепти, лексика з культурною конотацією), підтексту (лексика з культурно-маркованою конотацією та екстралінгвальні знання), оцінки (слова з оцінною конотацією, слова з оцінним потенціалом, фразеологізми з високим ступенем інтенсифікації оцінного компонента значення, частки з високим ступенем експресії, вигуки, інтонація, а також сюжетно-ситуативно зумовлені і світоглядно-культурно зумовлені референти оцінки), емотивності (слова та фразеологізми з емотивною конотацією та емотивним потенціалом, вигуки, частки, словотвірні засоби, інтонаційне оформлення речення, світоглядно-культурно зумовлені та сюжетно-ситуативно зумовлені референти емотивності).

У сучасній методиці назначання читання іноземною мовою склалися окремі тенденції. Навчання читання розпочинається із опрацювання мовного та мовленнєвого матеріалу ізольовано від тексту, і лише після того, як формується рецептивні навички на матеріалі окремих речень чи невеликих фрагментів текстів, розпочинається читання цілих текстів. Синтетичному читанню передують аналітичне. Навчання розуміння та інтерпретації текстів передують формування читацьких дій, а формування умінь оброблення тексту на рівні змісту передують формуванню умінь обробки тексту на рівні смислу. Робота з читання тексту традиційно проводиться у три етапи: передтекстовий (підготовчий), текстовий (власне читання), післятекстовий (перевірка розуміння прочитаного)). Отже, зважаючи на ці тенденції, а також враховуючи традиційну структуру курсу навчання класичних мов, яка передбачає спочатку вивчення граматики, а потім – читання автентичних текстів, вважаємо доцільним у навчанні давньогрецької мови майбутніх філологів виділити дві фази – дотекстову та текстову.

Дотекстова фаза триває упродовж двох /двох з половиною років навчання. Основна її мета – сформувати в студентів граматичні та лексичні знання і навички, соціокультурні знання і вміння, уміння аналітичного та синтетичного читання, навички та вміння перекладу, необхідні для читання та інтерпретації автентичних текстів у наступній фазі. У дотекстовій фазі варто виділити два цикли – *формально-структурний* та *функціонально-семантичний*.

Формально-структурний цикл передбачає: формування морфологічних знань і рецептивних навичок; формування знань загальноновживаної лексики і безеквівалентної лексики та навичок її розпізнавання в реченнях та текстах; формування знань національно-специфічної соціокультурної інформації, а також умінь її впізнавання і розуміння в давньогрецьких текстах; формування умінь аналітичного (іноді синтетичного) читання та розуміння адаптованих ре-

чень і текстів (на семантичному та метасеміотичному рівнях); формування навичок й умінь адекватного перекладу (на рівні мікроперекладу).

Функціонально-семантичний цикл передбачає: формування синтаксичних знань і рецептивних синтаксичних навичок; формування знань лексики з культурними концептами та культурними конотаціями; а також загальноовживаної і безеквівалентної лексики; навичок її розпізнавання у реченнях і текстах; формування знань мовної соціокультурної інформації, навичок її впізнавання та розуміння в давньогрецьких текстах; формування умінь аналітичного і синтетичного читання речень та адаптованих і оригінальних невеликих текстів (на семантичному та метасеміотичному рівнях); формування навичок і вмінь адекватного перекладу (на рівні мікроперекладу).

Текстова фаза корелює з продвинутим етапом професійної підготовки філологів. Текстова фаза триває упродовж третього, четвертого та п'ятого років навчання. Основна її мета – сформувати в студентів уміння читання та інтерпретації автентичних текстів різних жанрів та історичних періодів. Ця фаза складається з *читацько-інтерпретаційного циклу* та *лінгво-ментального інтерциклу*.

У *читацько-інтерпретаційному* циклі відбувається удосконалення, розширення, коригування граматичних знань, рецептивних граматичних навичок; розширення тезауруса студентів – загальноовживаної, культурно-маркованої лексики; удосконалення рецептивних лексичних навичок; формування знань літературознавчої соціокультурної інформації, удосконалення й розширення знань національно-специфічної та мовної соціокультурної інформації; формування умінь упізнавання і розуміння цих типів інформації в давньогрецьких текстах; формування вмінь аналітичного та синтетичного читання й інтерпретації автентичних текстів (чи фрагментів) з фактуальною, концептуальною, підтекстовою й емотивно-оцінною інформацією на метасеміотичному й метаметасеміотичному рівнях; формування умінь адекватного перекладу цілісних автентичних текстів (мікропереклад).

Основною метою *лінгво-ментального інтерциклу* є продовження формування у студентів уявленн про національно-мовну картину світу давніх греків у процесі читання автентичних текстів. Лінгво-ментальний інтерцикл реалізується під час інтерпретації концептуальної, підтекстової, емотивної та оцінної інформації.

У четвертому розділі “Дотекстова фаза навчання давньогрецької мови студентів-філологів”, який складається з п’яти підрозділів, розроблено чотири етапи навчання давньогрецької мови: ознайомлювальний, передтекстовий, текстово-аналітичний і текстово-синтетичний, а також експериментально перевірено ефективність чотириетапної методики навчання давньогрецької мови майбутніх філологів у дотекстовій фазі.

Фундаментальною базою в розробленні методичних прийомів формування знань, навичок та вмінь визначено теорію поетапного формування розумових

дій, згідно з якою передбачається поступове згортання етапів виконання дії, аж до виконання її у внутрішньому плані, точно та не розтягнуто в часі.

Зважаючи на основні етапи формування навичок та вмій як психічних утворень, а також на основні етапи навчання читання як виду мовленнєвої діяльності, у цій фазі виділено чотири етапи.

1 етап – ознайомлювальний. Основною метою цього етапу є формування у студентів знань про граматичні форми, синтаксичні конструкції, структури простого та складного речень, знань лексичних одиниць, соціокультурних знань.

Презентація граматичного матеріалу здійснюється за допомогою таких методичних прийомів: *пояснення* особливостей утворення граматичних форм слова (синтаксичної конструкції), *алгоритмізація* формотвірної чи конструкцієвірної моделі (презентація схеми послідовності дій утворення граматичної форми чи граматичної конструкції), *унаочнення* (використання мовної наочності, яка б демонструвала граматичну форму чи синтаксичну конструкцію), *переклад* граматичних форм та синтаксичних конструкцій з метою надання їм певних значень, *уведення форми чи конструкції у контекст* з метою виявлення специфіки функціональної семантики, *зіставлення* вивчуваної форми зі схожими за змістом чи / та формою вираження аналогами / еквівалентами в рідній та інших іноземних мовах.

Навчання лексики давньогрецької мови поєднується з *формуванням соціокультурної компетенції*, оскільки інформація про історію, культуру та побут в основному репрезентована в давньогрецькому автентичному дискурсі, а поняття й реалії античного світу відображаються в лексичному матеріалі. Тому паралельно з формуванням лексичної та граматичної компетенції приділяється увага й формуванню соціокультурної, що здійснюватиметься на заняттях із дисциплін екстралінгвістичного блоку, а також із нормативного курсу давньогрецької мови. Основними методами формування країнознавчих знань є пояснення, розповідь, лекція-візуалізація, наочні методи, які функціонують у сукупності, взаємодоповнюючи один одного. У формуванні соціокультурної компетенції використовується натуральна, зображувальна та графічна наочність.

Основними прийомами формування уявлень про поняття та реалії античного світу на заняттях з означених дисциплін мають стати такі: ілюстрація або демонстрація предмета; опис його зовнішнього вигляду, пояснення призначення, функцій, дії, властивостей, якостей предмета; пояснення змісту поняття; використання сюжетної розповіді, історико-культурного контексту; характеристика контекстуального значення поняття; усунення маркованості (переносного, метафоричного, алегоричного значення); переклад слова, виразу, фразеологізму; переклад із поясненням та/або з ілюструванням та демонструванням; використання синонімів, антонімів, приймів диференціації і конкретизації понять, генералізації понять.

Формування перекладацької компетенції в аспекті когнітивної теорії навчання мов розпочинається з оволодіння поняттям перекладу як спеціального виду мовленнєвої діяльності, основними видами перекладу, основними поняттями перекладу, лексичними та граматичними особливостями перекладу

(закономірними відповідностями в лексиці, граматиці, лексико-граматичними трансформаціями під час перекладу), лінгвістичними та психолінгвістичними основами перекладу (зокрема процесами сприйняття та декодування іншомовного мовлення, процесами й передумовами розуміння та інтерпретації іншомовного дискурсу, особливостями перекладу у світлі теорії міжкультурної комунікації).

II етап – передтекстовий. Головною метою цього етапу є формування рецептивних лексичних, граматичних та соціокультурних навичок, а також навичок перекладу. Формування граматичної компетенції здійснюється в чотири кроки: 1) формування навичок вичленовування граматичної ознаки, формування навичок упізнання граматичних форм у контексті та поза контекстом; 2) розпізнавання омонімічних форм, синтаксичних конструкцій; 3) формування навичок встановлення значень граматичних форм поза контекстом та в контексті з використанням прийому аналізу; 4) зміцнення граматичних знань та навичок. Формування лексичної компетенції проходить у п'ять кроків: 1) автоматизація навичок упізнання лексичних одиниць з опорою на переклад; 2) автоматизація навичок упізнання лексичних одиниць без опори на переклад; 3) формування навичок встановлення значень слів у контексті з використанням прийому аналізу; 4) формування потенційного словника; 5) зміцнення лексичних знань та навичок за допомогою використання елементів репродуктивного мовлення.

Формування соціокультурної компетенції відбувається паралельно з навчанням лексики і передбачає засвоєння студентами країнознавчих та лінгвокраїнознавчих знань і вмій. На цьому етапі здійснюється аналіз понять та реалій античного світу, які трапляються у лексико-граматичних вправах. Слідом за Л. Рудаковою та О. Бірюк, у дослідженні використані орієнтувальні вправи на впізнання, диференціацію культурно-специфічних реалій та встановлення відповідностей між реаліями та їх пояснення, на класифікацію культурно маркованих мовних одиниць, на виділення національно-специфічного компонента їхньої семантики.

Формування перекладацької компетенції здійснюється у три кроки: 1) формування навичок та вмій знаходити відповідники в українській мові давньогрецьких лексичних одиниць, граматичних форм, граматичних конструкцій; 2) формування навичок вибору найбільш оптимальних способів перекладу культурно-маркованої лексики; 3) подолання стилістичних помилок у тексті перекладу.

Формування навичок вичленовування граматичної ознаки повинне відбуватися за допомогою мовних рецептивних аспектів механічних одномовних граматичних вправ на виділення формальних показників певної граматичної форми, компонентів синтаксичної конструкції.

Формування навичок упізнання граматичних форм і синтаксичних конструкцій має здійснюватися у комплексі з автоматизацією навичок упізнання лексичних одиниць з опорою на переклад і без опори на переклад та з формуванням навичок і вмій знаходити відповідники в українській мові давньогрецьких лексичних одиниць, граматичних форм, граматичних конструкцій. Формування та автоматизація окреслених навичок здійснюється:

а) за допомогою аспектних мовних рецептивних усних одно/двомовних диференційованих граматичних вправ на знаходження вказаних граматичних форм поза контекстом без опори на переклад, у контексті з опорою на переклад, у контексті без опори на переклад, на визначення граматичних омонімів і квазіомонімів, на виділення синтаксичних конструкцій та їх елементів (з опорою на переклад та без опори на переклад).

б) за допомогою комплексних мовних рецептивних усних двомовних граматичних та лексичних вправ на визначення відповідників давньогрецьких граматичних форм, синтаксичних конструкцій, лексичних одиниць в українській мові з опорою на переклад, на встановлення найбільш оптимальних способів перекладу граматичних і лексичних одиниць. Для формування соціокультурної компетенції ці вправи мають кумулюватися з інформаційними соціокультурними вправами на аналіз безеквівалентної, фонові лексики, слів з різними семантичними відтінками в давньогрецькій та українській мовах, на характеристику концептуальної та фактуальної інформації, наявної в реченнях.

Формування навичок встановлення значень граматичних форм і лексичних одиниць із використанням прийому граматичного й лексичного аналізу та перекладу супроводжується аналізом соціокультурних понять і реалій та формуванням навичок перекладу лексичних одиниць, граматичних форм, граматичних конструкцій, навичок вибору найбільш оптимальних способів перекладу і здійснюється за допомогою:

а) рецептивних мовних механічних двомовних аспектних граматичних вправ на аналіз та переклад граматичних форм поза контекстом;

б) мовних рецептивних комплексних двомовних граматичних вправ на аналіз та переклад граматичних форм та синтаксичних конструкцій у реченні, які кумулюються з інформаційними соціокультурними на аналіз та коментування національно-специфічної та мовної соціокультурної інформації (під час функціонально-семантичного циклу використовуються мовні рецептивні комплексні двомовні граматичні вправи на аналіз відмінкових, часових, способових форм, синтаксичних зворотів, складних речень, встановлення зв'язків між компонентами речення, що також супроводжуються аналізом та коментуванням соціокультурних понять і реалій);

в) за допомогою мовних рецептивних лексичних аспектних та комплексних одно/двомовних механічних та програмованих вправ, які супроводжуються соціокультурним коментарем (культурно маркованої лексики);

г) за допомогою мовних рецептивних лексичних двомовних комплексних вправ на переклад речень та аналіз контекстуального значення слова, які кумулюються з орієнтувальними соціокультурними вправами, а також сприяють подоланню стилістичних помилок у тексті перекладу та буквалізмів у тексті перекладу;

д) за допомогою мовних лексичних двомовних комплексних програмованих вправ на вибір найбільш оптимальних способів перекладу культурно маркованої лексики, які кумулюються з орієнтувальними соціокультурними вправами.

Формування потенційного словника здійснюється паралельно із формуванням граматичних навичок, перекладацьких навичок та вмінь, а також умінь читання.

Для розрізнення значень полісемантичних морфем та для семантизації й розрізнення слів, які містять морфем з периферійними семами, а також слів, семантика яких не мотивується значеннями морфем, пропонуємо мовні рецептивні одно / двомовні лексичні аспекти (зрідка комплексні) вправи на групування слів за спільним значенням, на утворення слів із полісемантичним афіксом, вправи на переклад та аналіз окремих слів, речень із цими словами, на встановлення семантики афікса.

Для визначення семантики слова на основі його схожості зі словом рідної мови пропонуємо мовні комплексні вправи на знаходження слів, схожих із рідною мовою, на групування слів за повною схожістю, частковою схожістю та несхожістю з рідною мовою.

Для навчання розуміння давньогрецької лексики, яка була запозичена українською мовою, пропонуємо мовні одно / двомовні лексичні аспекти / комплексні вправи на встановлення давньогрецьких етимонів запозичених слів української мови, на встановлення лексичного ряду, де вживається той чи інший давньогрецький корінь, на пошук відповідника давньогрецького слова в сучасній українській мові, на порівняння значень давньогрецького етимона і сучасного слова.

Зміцнення лексичних і граматичних знань та навичок за допомогою використання елементів репродуктивного мовлення повинне відбуватися паралельно з формуванням соціокультурної, перекладацької та читацької компетенцій. Для цього використовували:

а) мовні репродуктивні програмовані лексичні та граматичні одно / двомовні вправи на прогнозування (зміну, вставку або підстановку граматичних форм або лексичних одиниць); ці вправи кумулюються з орієнтувальними соціокультурними;

б) мовні репродуктивні двомовні комплексні вправи на розширення речень; ці вправи кумулюються з орієнтувальними соціокультурними;

в) мовні, репродуктивні програмовані комплексні ксерктурні вправи – вправи на виправлення морфологічних і синтаксичних помилок; ці вправи супроводжуються перекладом та соціокультурним коментарем;

г) мовні та умовно-комунікативні репродуктивні одно / двомовні комплексні (лексичні та граматичні) вправи на утворення та переклад окремих граматичних форм, словосполучень, речень, фрагментів текстів із трансформацією та без трансформації; ці вправи кумулюються з орієнтувальними соціокультурними вправами.

III етап – тексто-аналітичний – має на меті вдосконалення лексичних та граматичних рецептивних навичок, формування умінь аналітичного читання, перекладацьких умінь, соціокультурних знань та вмінь.

У формально-структурному циклі для читання використовували тексти, що містять виучувані морфологічні форми, окремі синтаксичні конструкції,

національно-специфічну і мовну соціокультурну інформацію, культурно марковану лексику, переважно фактуальну, іноді концептуальну і лише зрідка оцінну та емотивну, що легко можуть інтерпретуватися студентами.

У функціонально-семантичному циклі для читання необхідно використовувати тексти, де домінують синтаксичні явища, специфічні для давньогрецької мови, національно-специфічна та мовна соціокультурна інформація. Перевагу надаємо текстам, що потребують пошуку аналогів для перекладу їх українською мовою. Поряд із текстами, в яких переважає фактуальна інформація, потрібно залучати тексти з концептуальною, оцінною та емотивною інформацією, які потребують інтерпретації.

Головним видом читання визначаємо аналітичне. Формування умінь аналітичного читання здійснюємо за допомогою умовно-комунікативних рецептивних комплексних текстових вправ у читанні, перекладі, граматичному, лексичному, соціокультурному й інформативному аналізі текстів.

Структурний аналіз вважаємо за доцільне здійснювати у шість етапів: 1) виявлення дієслова-присудка, відмежування його від інших дієслівних форм, що наявні в тексті; 2) визначення підмета, відмежування його від форм, омонімічних номінативу; 3) визначення групи присудка та когезії компонентів, які входять до цієї групи; 4) визначення групи підмета та когезії компонентів, що входять до цієї групи; 5) визначення анафор та антецедентів, особливо тих, які не належать до структури одного речення; 6) характеристика функціональної семантики іменних та дієслівних форм.

Лінійний аналіз доцільно застосовувати тоді, коли в студентів сформувалися відносно стійкі навички розпізнавання і розуміння граматичних форм, коли в тексті переважають знайомі граматичні форми й синтаксичні конструкції, лексичні одиниці.

IV етап – текстово-синтетичний – передбачає формування умінь синтетичного читання окремих речень, фрагментів текстів і цілих текстів, а також розширення й поглиблення мовних і соціокультурних знань, удосконалення рецептивних граматичних та лексичних навичок, формування соціокультурних умінь.

На текстово-синтетичному етапі використовується вивчальне безперекладне читання, яке спрямоване на досягнення таких цілей: зрозуміти зміст прочитаного тексту з достатньою повнотою та глибиною, зіставити здобуту інформацію зі своїм досвідом, оцінити інформацію, висловити свою думку про неї, прокоментувати окремі факти.

Текстово-синтетичний етап повинен включати два вектори роботи – підготовочу та власне читання тексту.

Перший вектор (підготовчий) передбачає формування у студентів умінь цілісного сприйняття й розуміння (без перекладу) окремого речення чи невеликого фрагмента тексту (найчастіше – абзацу). Основними типами вправ для досягнення означених цілей мають стати умовно-комунікативні

рецептивні комплексні одномовні вправи на членування речення на синтагми, на читання з дотриманням усіх пауз; на співвіднесення слова з контекстом речення; на встановлення смислових зв'язків між словами / реченнями / абзацами і об'єднання їх відповідно в синтагми, абзаци, смислові шматки, на сприйняття речення / абзацу як смислового цілого, на визначення головного й другорядного в реченні / абзаці, на прогнозування змісту. Формування окреслених умінь супроводжуватиметься формуванням соціокультурної компетенції, удосконаленням граматичних та лексичних рецептивних навичок, перекладацьких умінь.

Другий вектор (власне читання тексту) передбачає формування умінь синтетичного читання тексту та розуміння його фактуальної і концептуальної інформації. Синтетичне читання має під етапи: передтекстовий, власне читання, притекстовий та післятекстовий. Вони реалізуються за допомогою передтекстових вправ на аналіз лексичних, граматичних, стилістичних, соціокультурних явищ, які трапляються в тексті й можуть перешкоджати його розумінню; притекстових вправ, спрямованих на формування комунікативної настанови на читання; післятекстових, метою яких є перевірка глибини, точності, повноти та чіткості розуміння змісту тексту.

Для перевірки ефективності навчання давньогрецької мови у дотекстовій фазі у чотири етапи з використанням розроблених комплексів вправ використовувався вертикальний, основний, природний, відкритий, багатосерійний та багатофакторний експеримент.

У процесі експериментальної роботи перевірявся рівень сформованості таких знань, навичок та єміль: знання парадигми граматичних форм іменників, прикметників, займенників, числівників та дієслів; навички визначення граматичних форм та перекладу їх українською мовою (з попереднім граматичним аналізом); навички визначення і перекладу граматичних форм без попереднього граматичного аналізу; знання функціональної семантики відмінкових, часових та способових форм, синтаксичних конструкцій у простих реченнях і особливостей вживання часо-способових форм у складнопідрядних реченнях; навички визначення їх і перекладу; знання лексичних одиниць, навички визначення семантики лексичних одиниць поза контекстом; навички визначення семантики слів у контексті; знання семантики багатозначних слів та навички добору значення слова, яке відповідає змісту висловлювання; потенційний словник: навички впізнавання похідних слів; навички визначення семантики слова на основі його схожості зі словом рідної мови, успадкованої лексики; знання культурно маркованих слів та навички визначення їх семантики; знання соціокультурних понять та реалій; уміння аналітичного читання текстів; уміння синтетичного читання текстів; уміння перекладу давньогрецьких текстів (рівень мікроперекладу). Результати післяекспериментального зрізу з контрольних та експериментальних тем подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати післяекспериментального зрізу з контрольних та експериментальних тем

№	Об'єкти контролю	Середній коефіцієнт навченості			
		2 р. н.		1 р. н.	
		ЕТ	КТ	ЕТ	КТ
1.	Знання парадигми граматичних форм іменників, прикметників, займенників, числівників та дієслів; навички визначення граматичних форм та перекладу їх українською мовою (з попереднім граматичним аналізом)	0,74	0,66	0,76	0,65
2.	Навички визначення та перекладу граматичних форм без попереднього граматичного аналізу	0,76	0,66	0,74	0,63
3.	Знання функціональної семантики відмінкових, часових та способових форм, синтаксичних конструкцій у простих реченнях та особливостей вживання часо-способових форм у складнопідрядних реченнях; навички визначення їх та перекладу	0,74	0,61		
4.	Знання лексичних одиниць, навички визначення семантики лексичних одиниць поза контекстом	0,71	0,62	0,74	0,61
5.	Навички визначення семантики слів у контексті	0,73	0,52	0,72	0,47
6.	Знання семантики багатозначних слів та навички добору значення слова, яке відповідає змісту висловлювання	0,71	0,48	0,70	0,48
7.	Потенційний словник: навички впізнавання похідних слів; навички визначення семантики слова на основі його схожості зі словом рідної мови, успадкованої лексики	0,72	0,63	0,75	0,63
8.	Знання культурно маркованих слів та навички визначення їх семантики	0,71	0,31	0,71	0,27
9.	Знання соціокультурних понять та реалій	0,7	0,3	0,75	0,24
10.	Уміння аналітичного читання текстів	0,72	0,59	0,69	0,61
11.	Уміння синтетичного читання текстів	0,72	0,42	0,71	0,38
12.	Уміння перекладу давньогрецьких текстів (рівень мікроперекладу)	0,7	0,55	0,74	0,57
	Середній коефіцієнт навченості	0,72	0,53	0,72	0,5

р.н. – рік навчання. ЕТ – експериментальні теми. КТ – контрольні теми.

Графічно динаміка рівня навченості студентів першого року навчання з контрольних та експериментальних тем представлена на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка рівня навченості студентів з контрольних та експериментальних тем

Статистичне оброблення даних експерименту, здійснене за допомогою методу однофакторного дисперсійного аналізу, дало можливість довести, що у студентів першого і другого років навчання рівень оволодіння експериментальними темами є вищим за рівень володіння контрольними темами.

У п'ятому розділі “Текстова фаза навчання давньогрецької мови студентів-філологів”, що складається з п'яти підрозділів, розроблено аналітико-дедуктивний та індуктивно-аналітичний етапи навчання давньогрецької мови, методичні прийоми читання й аналізу текстів з різним ступенем імпліцитності, а також експериментально перевірено ефективність триетапної методики та диференційованого підходу до читання текстів з різним рівнем імпліцитності у текстовій фазі навчання давньогрецької мови.

Позатекстовий етап спрямований на формування у студентів знань структурно-функціональних особливостей граматичних форм і синтаксичних конструкцій у різних діалектах, що здійснювалося за допомогою некомунікативних фонетичних і граматичних програмованих вправ на розпізнаванні діалектних форм, на встановлення історико-фонетичної та історико-морфологічної зумовленості появи діалектних варіантів певних граматичних форм, на аналіз діалектних форм у тексті та поза контекстом, на переклад речень та фрагментів з діалектних творів.

У текстовій фазі необхідно удосконалювати морфологічні та синтаксичні знання, рецептивні граматичні навички двома шляхами — спонтанно та упорядковано.

Спонтанне навчання граматики проходило у цій фазі під час читання й аналізу автентичних текстів. Упорядковане навчання граматики здійснювали паралельно з читанням автентичних текстів у три етапи: 1) самостійне (переважно домашнє) повторення теоретичного матеріалу; 2) виконання вправ з цим матеріалом (аудиторних та домашніх); 3) контроль та корекція знань, навичок і вмінь. Упорядковане навчання граматики передбачало реалізацію таких цілей: повторення й удосконалення знань з морфології і синтаксису; удосконалення й автоматизація навичок упізнавання граматичних форм та синтаксичних конструкцій у реченні, розпізнавання омонімічних форм, навичок встановлення значень граматичних форм.

Упорядковане навчання граматики у текстовій фазі здійснювалося на заняттях з давньогрецької текстології. Для цього використовуються такі вправи:

а) мовні рецептивні комплексні двомовні граматичні вправи на аналіз та переклад граматичних форм та синтаксичних конструкцій у реченні (аналіз відмінкових, часових, способових форм, синтаксичних зворотів, складних речень, установлення зв'язків між компонентами речення), які супроводжувалися аналізом та коментуванням соціокультурних понять та реалій;

б) умовно-комунікативні репродуктивні двомовні комплексні (лексичні та граматичні) вправи на переклад окремих речень та фрагментів текстів з ключем або без ключа, що супроводжувалося соціокультурним коментарем; метою цих вправ було зміцнення граматичних знань та рецептивних граматичних навичок.

Паралельно із навчанням граматики відбувалося і розширення словникового запасу студентів; удосконалення рецептивних лексичних навичок у процесі читання й інтерпретації автентичних текстів.

На аналітико-дедуктивному етапі текстової фази необхідно використовувати комплекс передтекстових рецептивних комплексних двомовних вправ, спрямованих на аналіз та інтерпретацію засобів вираження фактуальної, концептуальної, підтекстової, емотивної та оцінної інформації.

Розуміння фактуальної інформації передбачало тлумачення екстралінгвальної інформації, вираженої вербально. Тому для адекватного розуміння фактуальної інформації вважали за доцільне використовувати вправи на переклад та коментування культурно маркованої лексики: антропонімів, космонімів, топонімів, теонімів, етніонімів, міфонімів, хрематонімів, побутових назв (назв їжі, напоїв, побутових закладів, одягу, взуття, прикрас, видів житла, посуду, засобів пересування тощо), мистецько-культурних реалій, діалектизмів, історизмів, архаїзмів; вправи на коментування звичаїв, ритуалів, обрядів, свят, ігор, культових споруд та предметів, суспільно-політичних реалій, адміністративно-територіальних одиниць, назв органів та носіїв влади, звань, титулів, звернень, державних

установ різних полісів, культурно-освітніх установ, суспільних прошарків населення, військових понять та реалій (військових підрозділів, зброї, обмундирування, військових посад, одиниць виміру).

Інтерпретація фактуальної інформації спрямована також на формування вмінь визначення белетристичних лагун та доксальності.

Інтерпретація підтекстової інформації характеризується своєю комплексністю, ситуативністю та асоціативністю. Підтекстова інформація є різновидом імпліцитного плану тексту, тому під час її тлумачення враховували основні типи імплікатур – конвенційні, які пов'язані зі змістом слів чи сполук і логічно не вивідні, та неконвенційні, які ґрунтуються на контексті, фонових знаннях, правилах спілкування й інших чинниках комунікативної ситуації.

Формування вмінь інтерпретації підтекстової інформації розпочинали з аналізу й семантизації конвенційних імплікатур і тільки потім переходили до аналізу та семантизації неконвенційних.

Для аналізу конвенційних імплікатур розроблено такі вправи: а) вправи на аналіз слів з алегоричним значенням, б) вправи на аналіз алюзій, в) вправи на аналіз евфемізмів та табу, г) вправи на аналіз слів та словосполучень, ужитих в іронічному значенні, д) вправи на аналіз слів-символів.

Для формування вмінь інтерпретації неконвенційних імплікатур розроблено такі вправи: а) на встановлення причиново-наслідкових зв'язків між реченнями; б) на розкриття змісту апосіопези; в) на контекстуальний аналіз певної інформації; г) на встановлення імпліцитності й експліцитності інформації; д) на експлікацію інформації з опорою на аналіз лексики і загальний культурний фон; е) на експлікацію інформації з опорою на мовленнєву ситуацію.

Оцінна інформація може виражатися вербально, бути сюжетно-ситуативно зумовленою і світоглядно-культурно зумовленою. Для навчання розуміння оцінної інформації, вираженої вербально, було запропоновано вправи: а) на визначення оцінної конотації виділених слів, пошук їх відповідників в українській мові і встановлення загальної оцінки фрагмента тексту за шкалою “добре — нейтрально — погано”; б) на знаходження та семантизацію слів з оцінною конотацією та встановлення загальної оцінки фрагмента тексту за шкалою “добре — нейтрально — погано”; в) на аналіз оцінної маркованості вигуків та дисфемізмів, пошук їх відповідників в українській мові; г) на визначення оцінки змісту та аналіз лінгвальних і екстралінгвальних засобів його вираження.

Для навчання розуміння сюжетно-ситуативно зумовленої та світоглядно-культурно зумовленої оцінки розроблено вправи на визначення оцінки фрагменту тексту з опорою на знання світогляду, цінностей, моральних

принципів, законів давніх греків, з опорою на поведінку героїв твору, емоційно-оцінне забарвлення їх мовлення.

Емотивна інформація також може виражатися вербально, бути сюжетно-ситуативно зумовленою і світоглядно-культурно зумовленою. Для навчання розуміння емотивної інформації, вираженої вербально, запропоновано такі вправи: а) вправи на визначення емотивного значення слів-ефективів; б) вправи на визначення емотивності фрагмента тексту шляхом аналізу маркованої лексики; в) вправи на визначення емотивності фрагмента тексту шляхом аналізу вигуків, емпатичних засобів.

Для навчання розуміння сюжетно-ситуативно зумовленої та світоглядно-культурно зумовленої оцінки та емотивності розроблено вправи на визначення оцінки та / або емотивності фрагменту тексту з опорою на знання чинників, які викликали у давніх греків різноманітні емоції, на знання світогляду, цінностей, моральних принципів, законів давніх греків, з опорою на поведінку героїв твору, емоційно-оцінне забарвлення їх мовлення.

На індуктивно-аналітичному етапі використовували текстові вправи на читання та переклад автентичних текстів, що супроводжувалися комплексним лінгвістичним, історико-культурологічним та інформативним аналізом. Уперше було запропоновано диференційований підхід до читання автентичних текстів з урахуванням рівня імпліцитності.

Низька імпліцитність текстів зумовлена наявністю граматичних імплікатів, також невеликої кількості локативних імплікатів, які легко можуть тлумачитися студентами в межах певного контексту чи ситуації, а також локативних імплікатів, які відомі студентам і тому не створюють перешкод під час розуміння тексту.

Для читання текстів з низькою імпліцитністю розроблено таку модель: 1) синтетичне читання, що складається із трьох етапів: передтекстового, текстового, післятекстового, які реалізовувалися за допомогою передтекстових вправ на аналіз лексичних, граматичних явищ, а також локативних імплікатів, що трапляються у тексті і можуть перешкоджати його розумінню; притекстових вправ, спрямованих на формування комунікативної настанови на читання; післятекстових, метою яких є перевірка розуміння загального змісту тексту; 2) аналітичне читання з синхронним перекладом та лінійним вибіркоким граматичним аналізом, визначенням та коментуванням локативних імплікатів, соціокультурних понять та реалій.

Середня імпліцитність текстів визначається якісно-кількісними характеристиками — наявністю як граматичних, так і смислових локативних імплікатів, не відомих студентам, яких він не може витлумачити з контексту і які потребують тлумачення.

Для читання текстів з середньою імпліцитністю розроблено таку модель: 1) перед читанням усього тексту проводили бесіду про історико-культурні

передумови написання твору, час, місце, історичні події, коли створювався твір та час, місце й події, які описані у творі, жанр твору, світоглядну позицію автора; 2) синтетичне оглядове читання, яке супроводжувалося визначенням теми твору, перевіркою розуміння його загального змісту; 3) аналітичне читання фрагментів, що супроводжувалося граматичним, лексичним лінійним або структурним (залежить від рівня складності фрагмента) аналізом, перекладом, інформативним аналізом фрагмента (фактуальної, емотивної, оцінної інформації прочитаного; концептуальна інформація визначалася після прочитання та аналізу всього тексту); 4) розгорнутий коментар описуваних подій.

Висока імпліцитність текстів визначається якісними характеристиками — наявністю глибинних та темних імплікатів (темними імплікатами у давньогрецьких текстах найчастіше є абстрактні термінопоняття, а також факти, достовірність яких ставиться під сумнів), наявністю у тексті підтекстової інформації.

Для читання текстів з високою імпліцитністю розроблено таку модель: 1) перед читанням усього тексту проводили бесіду про історико-культурні передумови написання твору, час, місце, історичні події, коли створювався твір та час, місце події, які описані у творі, жанр твору, світоглядну позицію автора; 2) синтетичне оглядове читання, яке супроводжувалося визначенням теми твору, перевіркою розуміння його змісту, визначенням складних для розуміння місць; 3) аналітичне читання фрагментів, яке супроводжувалося аналізом засобів когерентності фрагмента, граматичним, лексичним та стилістичним аналізом, перекладом; аналізом художніх засобів та їх ролі у творенні підтекстової, емотивної та оцінної інформації; 4) інформативний аналіз та інтерпретація фрагмента (тексту): визначення інтенції прочитаного твору (фрагмента); інтерпретація фактуальної, емотивної, оцінної, підтекстової та концептуальної інформації, глибинних та темних імплікатів; підготовка розширеного коментаря описаного, аналіз адекватності передачі змісту, ідеї тексту, понять у перекладах.

Для перевірки ефективності навчання давньогрецької мови у текстовій фазі у три етапи з використанням розроблених комплексів вправ використовувався вертикальний, основний, природний, відкритий, багатосерійний та багатофакторний експеримент.

У процесі експериментальної роботи перевірено рівень сформованості таких знань, навичок та вмінь: навичок визначення та перекладу граматичних форм, знань функціональної семантики відмінкових, часових та способових форм, синтаксичних конструкцій у простих реченнях та особливостей уживання часо-способових форм у складнопідрядних реченнях; навичок визначення їх та перекладу; знань лексичних одиниць, навичок визначення семантики лексичних одиниць у контексті; знань національно-специфічної,

інформативно-тематичної, літературознавчої та мовної соціокультурної інформації; умінь розпізнавати й розуміти соціокультурну інформацію у текстах; умінь інтерпретувати фактуальну, емотивну, оцінну, підтекстову та концептуальну інформацію в тексті; умінь аналітичного читання; умінь синтетичного читання; умінь перекладу цілісних текстів. Післяекспериментальний зріз проводився серед студентів третього та четвертого років навчання. Зіставлялися результати читання експериментальних текстів та контрольних текстів. Результати післяекспериментального зрізу подано в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати післяекспериментального зрізу

№	Об'єкт контролю	Середній коефіцієнт навченості	
		КТ	ЕТ
1.	Навички визначення та перекладу граматичних форм	0,68	0,73
2.	Знання функціональної семантики відмінкових, часових та способових форм, синтаксичних конструкцій у простих реченнях та особливостей уживання часо-способових форм у складнопідрядних реченнях; навички визначення їх та перекладу	0,66	0,72
3.	Знання лексичних одиниць, навички визначення семантики лексичних одиниць у контексті	0,63	0,72
4.	Соціокультурна компетенція: знання національно-специфічної, інформативно-тематичної, літературознавчої й мовної соціокультурної інформації; умінь розпізнавати і розуміти соціокультурну інформацію у текстах	0,48	0,73
5.	Умінь інтерпретувати фактуальну інформацію в тексті	0,53	0,71
6.	Умінь інтерпретувати емотивну та оцінну інформацію в тексті	0,43	0,71
7.	Умінь інтерпретувати підтекстову інформацію в тексті	0,42	0,69
8.	Умінь інтерпретувати концептуальну інформацію в тексті	0,46	0,73
9.	Умінь аналітичного читання текстів	0,63	0,72
10.	Умінь синтетичного читання текстів	0,57	0,73
11.	Умінь перекладу давньогрецьких текстів (рівень мікроперекладу)	0,61	0,74
12.	Середній коефіцієнт навченості	0,56	0,72

р.н. – рік навчання. ЕТ – експериментальні тексти. КТ – контрольні тексти.

Графічно динаміка змін навченості студентів з контрольних та експериментальних тем представлена на рис. 2.

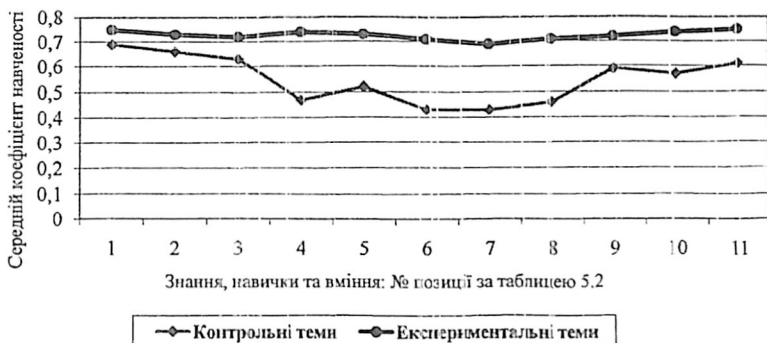

Рис. 2. Динаміка змін навченості студентів з контрольних та експериментальних тем

За допомогою методу однофакторного дисперсійного аналізу було доведено позитивну динаміку рівня сформованості граматичної, лексичної, соціокультурної, перекладацької компетенцій та мовленнєвої компетенції в читанні за час проведення експериментального навчання у текстовій фазі.

У висновках викладено основні результати дослідження.

1. Формування умінь читання давньогрецького автентичного тексту — основна мета навчання давньогрецької мови майбутніх філологів. Методична система навчання давньогрецької мови ґрунтується на адогматичній філософській герменевтичній концепції, та на раціоналістичній теорії розуміння.

2. З огляду на те, що навчання давньогрецької мови спрямоване на формування рецептивних читацьких умінь, концептуальною стратегією навчання давньогрецької мови визначено герменевтичний підхід, який у широкому розумінні є цілісною методикою формування мовленнєвої компетенції у читанні, мовної, перекладацької та соціокультурної компетенцій майбутніх філологів в умовах рецептивного білінгвізму, а в вузькому розумінні є системою методичних прийомів тлумачення лексичного, граматичного, соціокультурного матеріалу та цілісних автентичних текстів.

3. Обґрунтовано, що головною передумовою навчання давньогрецької мови є переведення інформації з короткотривалої пам'яті у довготривалу, що ґрунтується на діяльнісній концепції пам'яті. Визначено, що ефективно запам'ятовування забезпечується відповідністю змісту навчального матеріалу інтересам студентів та їх професійній орієнтації; розумінням студентами навчального матеріалу; достатньою кількістю свідомих повторень матеріалу,

які здійснюються у формі вправ; моделюванням проблемних та пошукових ситуацій, спрямованих на самостійний пошук відповідей на складні завдання; створенням станів задоволення студентів від здобуття нової інформації, від уміння обгрунтовувати та відстоювати власні думки.

Визначено, що навчання давньогрецької мови ґрунтується на когнітивній теорії навчання мов, що передбачає усвідомлення мовного і мовленнєвого матеріалу, який вивчається, і здійснюється зіставними та перекладними методами на основі принципів диференційованого й інтегрованого навчання мовних аспектів і видів мовленнєвої діяльності, взаємопов'язаного навчання аспектів іноземної мови за домінують ролі одного з них, домінують ролі вправ та поліфункціональності вправ, урахування рідної мови.

4. Основним підходом до відбору граматичного і лексичного матеріалу визначено функціонально-структурний; до відбору соціокультурного матеріалу — лінгво-країнознавчий підхід. Відбір лексики і граматики ґрунтується на принципі міжмовної асиметрії ядерних і периферійних сем лексичних та граматичних одиниць: ті одиниці мови, у яких не збігаються центральні і маргінальні значення в обсягах мов, найбільше підлягають інтерференції. І тому, чим більше розбіжностей у значеннях мовної одиниці, тим більш ґрунтовного навчання вона потребує. Найскладнішими для навчання є акузативи, генетиви та дативи при дієсловах, які в українській мові керують іншими відмінками, серед прийменникових конструкцій — ті, значення яких виходять поза семантичні поля локалізації та темпоральності, займеникові слова з присвійною, дейктичною та анафоричною семантикою, відносно-часові дієслівні форми; засоби вираження сфери ірреального і потенційного, категорії необхідності, заперечення, референти високої, середньої, низької та іронічної ймовірності, а також проблематичної достовірності.

Здійснено відбір вербальних та невербальних засобів вираження фактуальної, концептуальної, підтекстової, емотивної та оцінної інформації — це насамперед культурно-маркована лексика, експресивна лексика, фразеологізми, експресивні частки та вигуки, соціокультурні знання, сюжетно-ситуативно зумовлені та світоглядно-культурно зумовлені референти емотивності та оцінки.

5. Створено методичну систему навчання студентів-давньоелліністів давньогрецької мови, яка складається із двох фаз — дотекстової та текстової. Доведено, що формування мовленнєвої компетенції в читанні, мовної, соціокультурної та перекладацької компетенцій у дотекстовій фазі повинне проходити у чотири етапи.

6. Визначено, що на ознайомлювальному етапі дотекстової фази має відбуватися презентація навчального матеріалу — граматичного, лексичного, соціокультурного. На передтекстовому етапі навчання здійснюється у чотири кроки: 1) формування навичок виленовування граматичної ознаки; 2) формування навичок упізнавання граматичних форм, синтаксичних

конструкцій, лексичних одиниць; 3) формування навичок встановлення значень граматичних форм, синтаксичних конструкцій, лексичних одиниць, формування соціокультурних орієнтовних навичок; 4) зміцнення лексичних, граматичних і соціокультурних знань та навичок за допомогою використання елементів репродуктивного мовлення. На текстово-аналітичному етапі відбувається удосконалення лексичних та граматичних рецептивних навичок, формування умінь аналітичного читання, перекладацьких умінь, соціокультурних знань, навичок та вмій. На текстово-синтетичному етапі формуються уміння синтетичного (безперекладного) читання текстів, удосконалюються рецептивні граматичні, лексичні навички, соціокультурні знання, навички та вміння.

Доведено, що на аналітико-дедуктивному етапі текстової фази формуються уміння інтерпретувати фактуальну, концептуальну, підтекстову, емоційну та оцінну інформацію на матеріалі спеціально відібраних фрагментів текстів, які максимально насичені лінгвальними та екстралінгвальними засобами вираження певної інформації. Це дає можливість розширити знання студентів з різних сфер античної культури, забезпечити їх широким кругозором, розвивати їх аналітичну та мисленеву діяльність, уміння інтерпретувати різні типи інформації.

Обґрунтовано необхідність використання на індуктивно-аналітичному етапі текстової фази диференційованого підходу до читання текстів з різним рівнем імпліцитності.

Читання тексту (фрагмента) з низькою імпліцитністю містить синтетичне оглядове читання, передтекстову роботу, спрямовану на усунення лінгвальних та екстралінгвальних перешкод розуміння тексту, аналітичне читання з синхронним перекладом та лінійним вибіркоким граматичним аналізом, визначенням та коментуванням відомих локативних імплікатів, соціокультурних понять та реалій.

Читання тексту (фрагмента) з середньою імпліцитністю містить передтекстову роботу, яка полягає у визначенні передумов, часу, місця написання твору, жанру світоглядної позиції автора; синтетичне оглядове читання всього твору або його фрагменту; аналітичне читання фрагментів, яке супроводжується аналізом лінгвальних та екстралінгвальних засобів вираження інформації; розгорнутий коментар описуваних подій.

Висока імпліцитність текстів зумовлюється наявністю глибинних та темних імплікатів, підтекстової інформації, а також визначенням концептуальної ідеї твору. Читання тексту (фрагмента) з глибинними та темними імплікатами охоплює розкриття змісту, який автор уклав у ці поняття, аналіз етимології, морфемної будови слів-імплікатів, роботу з додатковою науковою літературою, що сприяє поглибленню знань студентів про ці поняття.

Читання тексту з підтекстовою інформацією містить аналіз та інтерпретацію ключових вербальних референтів підтекстової інформації,

модальності окремих фраз, які є визначальними в експлікації змісту тексту, а також світоглядно-культурного контексту, в який уплітається інформація.

Концептуальна інформація визначається після прочитання твору. Її інтерпретація є складним процесом, що передбачає використання лінгвальних та екстралінгвальних знань, а також здатність особистості до аналітико-синтетичної мисленнєвої діяльності. Визначення концептуальної інформації тексту передбачає аналіз ключових вербальних засобів, які виражають ідею твору, світоглядно-культурного контексту описуваних подій.

7. Експериментальні дані проведеного дослідження підтверджують, що навчання давньогрецької мови у чотири етапи у дотекстовій фазі та у три етапи у текстовій фазі з використанням комплексів вправ та моделей читання текстів з різним ступенем імпліцитності сприяє позитивній динаміці формування граматичної, лексичної, соціокультурної, перекладацької компетенцій та мовленнєвої компетенції у читанні майбутніх філологів.

До подальших напрямів дослідження вважаємо за доцільне віднести такі проблеми: розроблення методичної системи навчання латинської мови майбутніх філологів на засадах герменевтичного підходу; розроблення методики навчання латинської та давньогрецької мов студентів нефілологічних спеціальностей в умовах рецептивного білінгвізму; розширення і варіювання методичних прийомів навчання іноземних мов в умовах рецептивного білінгвізму.

Основний зміст дисертації викладений у таких публікаціях:

Монографія

1. **Шовковий В. М.** Герменевтичні основи навчання давньогрецької мови студентів-філологів : Монографія / В. М. Шовковий. — К. : ВПЦ “Київський університет”, 2010. — 317 с.

Підручники та навчальні посібники

2. **Звонська Л. Л., Шовковий В. М.** Латинська мова : Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К. : Знання, 2006. — 711 с.

3. **Шовковий В. М.** Методика викладання класичних мов : Методичні вказівки до практичних занять з методики викладання класичних мов для студентів спеціальності “класична філологія” / В’ячеслав Миклайович Шовковий. — К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2005. — 58 с.

4. **Шовковий В. М.** Методичні вказівки та практичні рекомендації до організації педагогічної практики: методична розробка для студентів магістратури спеціальності “класична філологія” / В’ячеслав Миклайович Шовковий. — К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2005. — 60 с.

Статті у наукових фахових виданнях

5. **Шовковий В. М.** Педагогічна герменевтика в контексті сучасних герменевтичних теорій / В. М. Шовковий // Наукові записки : Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Випуск LXIV (64). — К. : КПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. — С. 209 — 219.
6. **Шовковий В. М.** Професійна компетентність філолога-давньоеллініста / В. М. Шовковий // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : Збірник наукових праць. Випуск 31. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2006. — С. 235 — 239.
7. **Шовковий В. М.** Методичні основи удосконалення синтаксичної компетенції з давньогрецької мови на заняттях з герменевтики / В. М. Шовковий // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. — К. : КНЛУ, 2006. — № 30. — С. 78 — 82.
8. **Шовковий В. М.** Структурна модель навчання філологів-давньоелліністів / В. М. Шовковий // Вища освіта України. — Додаток 3 (т.7) — 2007 р. — Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : Моніторинг якості освіти» — С. 355 — 363.
9. **Шовковий В. М.** Словесні методи герменевтизації лінгвістичного та екстралінгвістичного матеріалу / В. М. Шовковий // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Євродимира Гнатюка. Серія «Педагогіка» №4. — Тернопіль, 2007. — С. 74 — 80.
10. **Шовковий В. М.** Педагогічна герменевтика: від теорії до практики / В. М. Шовковий // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. — К. : КНЛУ, 2007. — № 33. — С. 161 — 165.
11. **Шовковий В. М.** Герменевтичний підхід як стратегія професійної лінгвістичної освіти давньоелліністів / В. М. Шовковий // Вісник КНЛУ: Серія педагогіка та психологія. — Випуск 12. — Київ, 2007. — С. 184 — 193.
12. **Шовковий В. М.** Методичні основи герменевтичного підходу до навчання давньогрецької мови / В. М. Шовковий // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Педагогіка та психологія». — Вип. 13. — К., 2008. — С. 22 — 32.
13. **Шовковий В. М.** Навчання студентів розуміння давньогрецьких текстів за допомогою використання прийому аналізу засобів вираження інформативності / В. М. Шовковий // Іноземні мови. — 2008. — №2. — С. 20 — 26.
14. **Шовковий В. М.** Психолінгвістичні засади герменевтичного підходу до навчання давньогрецької мови / В. М. Шовковий // Вісник Черкаського університету. Випуск 120. Серія «Педагогічні науки». — Черкаси, 2008. — С. 138 — 145.
15. **Шовковий В. М.** Теоретичні засади моделювання змісту професійної освіти фахівців з давньоелліністики / В. М. Шовковий // Наукові записки

- Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. — Серія: Педагогіка і психологія : Збірник наукових праць. — Випуск 23. — Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2008. — С. 298 — 303.
16. **Шовковий В. М.** Методика формування умінь синтетичного читання текстів давньогрецькою мовою / В. М. Шовковий // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. — Випуск 12. — Харків, 2008. — С. 220 — 225.
17. **Шовковий В. М.** Відбір лексичного матеріалу для навчання фахівців з давньогрецької мови / В. М. Шовковий // Збірник наукових праць «Педагогічна освіта : теорія і практика». — Випуск 4. — Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволенко Д.Г., 2010. — С. 192 — 199.
18. **Шовковий В. М.** Герменевтичні засади навчання давньогрецької мови студентів-філологів в умовах експерименту / В. М. Шовковий // Наукові записки : Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Випуск LXXXIX (89). — К. : КПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. — С. 243 — 252.
19. **Шовковий В. М.** Дидактичні основи герменевтичного підходу до професійної освіти філологів-елліністів / В. М. Шовковий // Збірник наукових праць «Педагогічна освіта : теорія і практика». — Випуск 6. — Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволенко Д.Г., 2010. — С. 135 — 142.
20. **Шовковий В. М.** Дотекстовий етап навчання давньогрецької мови студентів-філологів / В. М. Шовковий // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київський національний університет імені Тараса Шевченка) — К., 2010. — Вип. 22. — С. 359 — 366.
21. **Шовковий В. М.** Ментально-когнітивний інтерцикл навчання давньогрецької мови студентів-філологів / В. М. Шовковий // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіки». Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 22-23 квітня 2010 року «Міжнародна комунікація: мова — культура — особистість». — Острог: Вид. Національного університету «Острозька академія», 2010. — Випуск 15. — С. 255 — 263.
22. **Шовковий В. М.** Методика навчання читання давньогрецьких текстів з високою імпліцитністю / В. М. Шовковий // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. — Серія: Педагогіка і психологія: // 36. наук. праць. — Випуск 33. — Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2010. — С.250 — 259.
23. **Шовковий В. М.** Відбір текстів давньогрецьких авторів для читання студентами-філологами / В. М. Шовковий // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. — Випуск 16. — Харків, 2010. — С. 277 — 285.
24. **Шовковий В. М.** Текстово-аналітичний етап навчання давньогрецької мови студентів-філологів / В. М. Шовковий // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : Збірник наукових праць. Випуск 41. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2010. — С. 111 — 116.

25. **Шовковий В. М.** Теоретичні основи відбору засобів вираження категорії інформативності (на матеріалі давньогрецьких текстів) / В. М. Шовковий // Народна освіта: електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс] // Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів (Біла Церква), Інститут педагогіки АПН України (Київ), Міжнародний освітній фонд імені Ярослава Мудрого. – 2010. – № 3(12). – Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/12/index12.htm>.
26. **Шовковий В. М.** Теоретичні засади підготовки філологів-елліністів в університетах України / В. М. Шовковий // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України: Електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс] // Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – 2010. – №5. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadsps/2010_5/zmist.html.
27. **Шовковий В. М.** Використання сучасних інформаційних технологій у навчанні давньогрецької мови студентів вищих навчальних закладів / В. М. Шовковий // Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс] // Національна академія педагогічних наук України. Інститут інформаційних технологій і засобів навчання. Університет менеджменту освіти. – 2010. – №6 (20). – Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu.ua.net/em.html>.

Матеріали конференцій

28. **Шовковий В. М.** Анафоризація та проблеми перекладу давньогрецьких оригінальних текстів (на матеріалі творів Геродота та Ксенофонта) / В. М. Шовковий // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: Збірник наукових праць. Випуск 9. — К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка. — К.: Логос, 2006. — С. 371—376.
29. **Шовковий В. М.** Відбір граматичного матеріалу з класичних мов для навчання студентів спеціальності "класична філологія" / В. М. Шовковий // Мовні і концептуальні картини світу. Вип. 16. Книга 2. — К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2005. — С. 353—357.
30. **Шовковий В. М.** До проблеми вибору концепції навчання давньогрецької мови // Мовні і концептуальні картини світу : Збірник наукових праць. — Випуск 23. Частина 3. — К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2007 — С. 227 — 229.
31. **Шовковий В. М.** Навчання давньогрецької мови в умовах рецептивного білінгвізму: психолінгвістичний аспект / В. М. Шовковий // Вища школа України в умовах глобалізації та інтеграції : Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції 27-28 березня. — Черкаси : Видавництво ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. — С. 103 — 104.
32. **Шовковий В. М.** Основні напрямки організації самостійної роботи з давньогрецької мови на етапі навчання морфології / В. М. Шовковий // Наукові

записки : Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Випуск LX (60). — К. : КПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. — С. 158 — 163.

33. Шовковий В. М. Герменевтичний підхід до професійної освіти давньоєлліністів / В. М. Шовковий // Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції “Дни науки—2007”. Том 5. Педагогические науки. — Днепропетровск : Наука и образование, 2007. — С. 32 — 35.

34. Шовковий В. М. Морфологічні особливості "Олімпійських од" Піндара / В. М. Шовковий // Мовні і концептуальні картини світу : Збірник наукових праць. — Випуск 18, книга 2. — К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2005 — С. 291 —294.

35. Шовковий В. М. Методика навчання розуміння давньогрецьких оригінальних текстів / В. М. Шовковий // *Studia linguistica* : Збірник наукових праць. — Випуск 3. — К. : ВПЦ “Київський університет”, 2009. — С. 342 — 348.

36. Шовковий В. М. Методична інтерпретація категорії відмінка у давньогрецькій мові (на матеріалі форм генетива і датива) / В. М. Шовковий // *Studia linguistica* : Збірник наукових праць. — Випуск 1. — К. : ВПЦ “Київський університет”, 2008. — С. 131—137.

37. Шовковий В. М. Методична інтерпретація категорій модальності, способу та стану у давньогрецькій мові / В. М. Шовковий // *Studia linguistica* : Збірник наукових праць. — Випуск 4. — К. : ВПЦ “Київський університет”, 2008. — С. 299 — 304.

Анотація

Шовковий В.М. Методична система навчання давньогрецької мови майбутніх філологів на засадах герменевтичного підходу. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (класичні мови). — Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2010.

Дисертацію присвячено розробці методичної системи навчання давньогрецької мови майбутніх філологів в умовах рецептивного білінгвізму: визначено зміст, структуру та методичні прийоми формування мовленнєвої компетенції в читанні, мовної, соціокультурної та перекладацької компетенції студентів-філологів. У роботі доведено, що навчання давньогрецької мови базується на адогматичній філософській герменевтичній концепції, а також раціоналістичній концепції теорії розуміння. Концептуальною стратегією навчання давньогрецької мови визначено герменевтичний підхід, досліджено психологічні, психолінгвістичні, дидактичні та методичні основи процесу навчання давньогрецької мови. У дисертації обґрунтовано підходи та критерії відбору лексичного, граматичного та текстового матеріалу, розроблено структуру та методичні прийоми навчання давньогрецької мови студентів філологів, а

також об'єкти контролю та критерії оцінки мовленнєвої компетенції в читанні, мовної, соціокультурної та перекладацької компетенцій. Експериментальні дані проведеного дослідження підтверджують, що навчання давньогрецької мови у чотири етапи у дотекстовій фазі та у три етапи у текстовій фазі з використанням комплексів вправ та моделей читання текстів сприяє позитивній динаміці формування знань, навичок та вмінь студентів.

Ключові слова: методична система, навчання давньогрецької мови, герменевтичний підхід до навчання, давньогрецька мова, дотекстова фаза, текстова фаза, зміст навчання, структура навчання, цикл навчання, етап навчання.

Аннотація

Шовковий В.Н. Методическая система обучения древнегреческому языку будущих филологов на принципах герменевтического подхода. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.02 — теория и методика обучения (классические языки). — Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, 2010.

Диссертация посвящена актуальной проблеме разработки методической системы обучения древнегреческому языку в условиях рецептивного билингвизма: В исследовании определены содержание, структура и методические приемы формирования речевой компетенции в чтении, языковой, социокультурной и переводческой компетенций будущих филологов. Обосновано, что обучение древнегреческому языку основывается на адогматическое философской герменевтической концепции, а также рационалистической концепции теории понимания.

Стратегией обучения древнегреческому языку является герменевтический подход, в широком смысле представляющий собой целостную методику формирования речевой компетенции в чтении, языковой, переводческой и социокультурной компетенций будущих филологов в условиях рецептивного билингвизма, а в узком смысле — систему методических приемов толкования лексического, грамматического, социокультурного материала и целостных аутентичных текстов.

Обучение древнегреческому языку основывается на деятельностной концепции памяти и зависит от индивидуального опыта личности, ее целевых установок, интересов, стимулов, мотивов, эталонов деятельности, общекультурных и профессиональных знаний. В основе учебного процесса лежит когнитивная теория обучения языкам, предусматривающая осознание языкового и речевого материала и осуществляемая сопоставительными и переводными методами, базирующихся на принципах дифференцированного и интегрированного обучения языковым аспектам и видам речевой деятельности, взаимосвязанного обучения аспектам иностранного языка при

доминирующей роли одного из них, доминирующей роли упражнений, полифункциональности упражнений, учета родного языка.

Основным подходом к отбору грамматического и лексического материала выбран функционально-структурный подход, к отбору социокультурного материала – лингвострановедческий. Отбор лексики и грамматики базируется на принципе межъязыковой асимметрии ядерных и периферийных сем лексических и грамматических единиц. Отбор лексики и фразеологии осуществляется в комплексе с отбором социокультурной информации и определялся критериями культурной специфичности, ментальной специфичности, историко-культурной ценности, частотности и многозначности.

Методическая система обучения древнегреческому языку состоит из двух фаз – дотекстовой и текстовой. Доказано, что формирование речевой компетенции в чтении, языковой, социокультурной и переводческой компетенций в дотекстовой фазе должно проходить в четыре этапа.

На I этапе (ознакомительном) осуществляется презентация учебного материала. На II этапе (дотекстовом) происходит формирование навыков вычленения грамматических признаков, узнавания грамматических форм и синтаксических конструкций, установления значений грамматических форм и лексических единиц с использованием приема грамматического и лексического анализа и перевода, сопровождающегося анализом социокультурных понятий и реалий. Цель III-го этапа (текстово-аналитического) — совершенствование лексических и грамматических рецептивных навыков, формирование умений аналитического чтения, переводческих умений, социокультурных знаний и умений. IV этап (текстово-синтетический) предусматривает формирование умений синтетического (беспереводного) чтения текстов, а также совершенствование рецептивных грамматических, лексических и социокультурных навыков и умений.

На аналитико-дедуктивном этапе текстовой фазы целесообразно использование комплекса предтекстовых рецептивных комплексных двуязычных упражнений, направленных на анализ и интерпретацию средств выражения фактуальной, концептуальной, подтекстовой, эмотивной и оценочной информации: упражнения для перевода и комментирования культурно маркированной лексики; упражнения для анализа слов с аллегорическим значением, аллюзий, эвфемизмов и табу, слов и словосочетаний, употребленных в ироническом смысле, слов-символов; упражнения для установления причинно-следственных связей между предложениями; раскрытия содержания апоснопеzy; контекстуального анализа определенной информации; установления имплицитности и эксплицитности информации; экспликации информации с опорой на анализ лексики и общий культурный фон; экспликации информации с опорой на речевую ситуацию.

На индуктивно-аналитическом этапе текстовой фазы необходимо использование текстовых упражнений для чтения и перевода аутентичных текстов, сопровождаемых комплексным лингвистическим, историко-культурологическим и информативным анализом. Впервые сделан вывод о необходимости дифференцированного подхода к чтению аутентичных текстов с учетом уровня имплицитности.

Экспериментальные данные проведенного исследования подтверждают, что обучение древнегреческому языку в четыре этапа в дотекстовой фазе и в три этапа в текстовой фазе с использованием комплексов упражнений и моделей чтения текстов с различной степенью имплицитности способствует положительной динамике формирования грамматической, лексической, социокультурной, переводческой компетенций, а также речевой компетенции в чтении будущих филологов.

Ключевые слова: методическая система, обучение древнегреческому языку, герменевтический подход к обучению, древнегреческий язык, дотекстовая фаза, текстовая фаза, содержание обучения, структура обучения, цикл обучения, этап обучения.

Resume

Shovkoviy V. Methodical system of teaching ancient Greek language philologists to be on the basis of hermeneutic approach. – Manuscript.

Thesis for a Doctor Degree in Pedagogical Studies, specialty 13.00.02 – Theory and Methodology of Teaching: classical languages. – Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv, 2010.

This research focuses on the working out of methodical system of teaching ancient Greek language philologists to be within the framework of receptive bilingualism: the contents, structure and methodical ways of forming speech competence in reading, language, sociocultural and translator's competences of students-philologists have been determined. It has been verified that the ancient Greek language teaching is based on the adogmatic philosophical concept and rationalistic concept of sense theory. The hermeneutic approach is determined as conceptual strategy of ancient Greek language teaching; psychological, psycholinguistic, didactic and methodical bases of the process of teaching ancient Greek language have been investigated. Approaches and selection criteria of lexical, grammatical and textual material have been substantiated; the structure, the methodical ways of teaching ancient Greek language students-philologists and objects of control with the criteria of evaluation speech competence in reading, language, sociocultural and translator's competences have been carried out in this research. Experimental data of the research verify that the teaching of ancient Greek language under the conditions of four stages in pre-textual phase and in three stages of textual phase with using some systems of exercises and patterns of reading texts

facilitates the positive dynamics in forming knowledge, abilities and skills of students.

Keywords: hermeneutic approach to teaching ancient Greek language, pre-textual phase, textual phase, the contents of teaching, the structure of teaching, the cycle of teaching, the stage of teaching.

Підписано до друку 19.04.2011 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Наклад 100 прим. Зам. № 253
Віддруковано з оригіналів

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26